

Tihomir Domazet*

IN MEMORIAM
AKADEMIK VLADIMIR STIPETIĆ (1928. – 2017.)

Akademik Vladimir Stipetić napustio nas je 23. srpnja 2017. godine- Iako u 90. godini života, otišao je izazvavši stanovitu nevjericu, jer su mnogi očekivali i dalje nove i mudre radove i savjete. Kad smo ne tako davno skromno obilježili njegov 89. rođendan, onako u šali rekao sam da „više nema 8-ice“, misleći da će se ubuduće brojiti 90 godina i više, na što mi je mudro odgovorio „... a 108(?)“, te sam pomislio da nas, srećom, očekuju još puno vremena njegova istraživanja, ocjene i stručnog i znanstvenog doprinosa. Nažalost, to se nije ostvarilo, pa tek sada možemo procjenjivati kakvog smo velikana imali i mnogi od nas imali sreću surađivati s njime. Pritom želim istaći da sam u svojoj knjizi (2014.) napisao da je Stipetić naš najveći ekonomist kojeg smo ikada imali, te želim ovom prigodom to ponoviti. Povrh toga, razgovarao sam s mnogima, i izvan Hrvatske, koji su najboljim i biranom riječima ocjenjivali našeg Stipetića, uspoređujući ga s nobelovcima i sličnim velikanima koji su isticali teško dostižnu njegovu vrijednost. Nobelovu nagradu Stipetić nije dobio, možda i zato što dolazimo iz jedne zemlje koja nije toliko populacijski velika ili ekonomski utjecajna, međutim nove generacije i novi svijet, ne samo kod nas, nošen digitalnim znanjem i utjecajem dovest će na vidjelo ono što je vrijedno i korisno, osobito u današnjem svijetu neizvjesnosti i traženja novog razvoja uz novu ekonomsku znanost. Vladimir Stipetić je jedan od naših najplodnijih, najsvestranijih i vjerojatno najznačajniji ekonomski znanstvenik, stručnjak i autor brojnih knjiga, udžbenika, brošura, kritika, eseja i drugih tekstova.

---

* Dr. sc. T. Domazet, Hrvatski institut za financije i računovodstvo (E-mail: tihomir.domazet@gmail.com)

Vladimir Stipetić možda je najbolje sam dao ocjenu o sebi: „Progoni me, odavno, misao mogega mentora iz Oxforda Colina Clarka, koji se davne, 1947. godine tužio na svoje kolege, sveučilišne profesore u Engleskoj, koji «preferiraju kontinuirano studij ekonomike zasnovan na spekulativnom razmišljanju i teorijskim pogledima, a ne na znanosti, koja se zasniva na skupljanju i analizi stvarnih podataka iz ekonomskog svijeta“.

Vladimir Stipetić rođen je 27. siječnja 1928. u Zagrebu, a umro je 23. srpnja 2017. godine u Zagrebu. U Zagrebu je završio osnovnu i srednju školu (1946.), te je u diplomirao na Ekonomskom fakultetu Zagrebu (1951.) gdje je i doktorirao (1956). Post-doktorski studij završio je u Oxfordu, UK (1958.).

Radio je na Radio Zagrebu (1952.–1953.), u Ekonomskom institutu u Zagrebu (1953.–1955.), u Saveznom zavodu za privredno planiranje u Beogradu (1955.–1960.), na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu (1961.–1993.) i na Hotelijerskom fakultetu u Opatiji (1988.–1995.). Od 1967. do 1968. bio je gostujući profesor na Sveučilištima u SAD-u (Ames, Yale, Stanford), a predavao je i na mnogim europskima sveučilištima i institucijama. Bio je profesor emeritus,

Od 1986. do 1989. bio je rektor Sveučilišta u Zagrebu, a od 1971. do 1974. bio je član Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske te od 1974. do 1978. zastupnik u Saboru i Skupštini Jugoslavije. Bio je predsjednik Jugoslavenske nacionalne komisije za FAO od 1973. do 1982. te od 1978. do 1981. potpredsjednik Svjetskog prehrambenog savjeta UN-a i njegov stalni član od 1976. do 1985.

Član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti je kao dopisni (1961.) i redovni član (1973.).

Doprinos Vladimira Stipetića ekonomskoj znanosti i empiriji potrebno je sagledavati iz širokog spektra aktivnosti, a osobito ekonomike poljoprivrede, ekonomske povijesti (povijesti ekonomske misli), ekonomike (političke ekonomije), ekonomske politike i statistike.

Vladimir Stipetić, svjetski poznati agroekonomist

Svoj prvi veliki i potom svjetski uspon postigao je istraživanjem i djelovanjem u području ekonomike poljoprivrede. Ta znanstvena i stručna aktivnost koincidira s tadašnjom potrebom novog ekonomskog razvoja, te osobito važnom ulogom poljoprivrede, što je bilo presudno za daljnji vrlo uspješan i visoki ekonomski rast u svjetskim razmjerima. Stipetić je uvijek ukazivao na značaj poljoprivrede, nesumnjivo kao naš najpoznatiji te ujedno priznati i poznati svjetski agroekonomist

i vjerojatno jedan od najpoznatijih agroekonomista svijeta, očito procjenjujući da se bez sustavnog rješenja primarnog sektora ne može postići održivi razvoj cijelog gospodarstva odnosno društva u cjelini. Impresivna je i upečatljiva analiza V. Stipetića o neiskorištenosti poljoprivredne površine zemljišta (na primjer, između 1939. i 2000. godine poljoprivredno zemljište je smanjeno 21%, a 2000. je ostalo nezasijano 83.000 hektara oranica ili 8%). „Intenzitet napuštanja obrade poljoprivrednog zemljišta ubrzan je nakon 1980. godine, kada započinje proces koji ni do danas nije zaustavljen.“ Kada se promatraju dijelovi poljoprivrede, Stipetić ukazuje na najveće probleme u stočarstvu. Zaostajanje poljoprivredne proizvodnje, upozorava Stipetić, izaziva: (i) usporavanje gospodarskog razvoja u cjelini, (ii) oslabjelu kupovnu moć seoskog stanovništva, (iii) rastuće nezadovoljstvo poljoprivrednih proizvođača, ali i seoskog stanovništva u cjelini i (iv) posljedica je i smanjeni izvoz poljoprivrednih proizvoda, a povećani uvoz. Ova je kriza prijetnja budućnosti!

Bio je suvremenik svjetski najpoznatijeg agroekonomista, prof. Earl O. Heady iz US (1916.-1987.), s kojim je dijelio slična mišljenja, o tome da se poljoprivreda u razvijajućem gospodarstvu sukobljava s dva problema: (i) problem viškova hrane i (ii) posljedicom supstitucije rada kapitalom. Stipetić je, očito je, dijelio mišljenje Nobelovca T. W. Schultza da “poljoprivreda može oštro ograničiti razvoj nekog gospodarstva, ali i znatno pridonijeti njegovu rastu”. Istraživao je utjecaj poljoprivrede na gospodarski razvoj (prvi je utemeljio Arthur Lewis).

Objašnjavao je “fenomenalni, u ekonomskoj povijesti nezapamćen ekonomski uspon Kine, Vijetnama i Indije, podržan i ojačan rastom poljoprivrede”, no ovdje treba istaknuti da je Kina probleme u poljoprivredi uspjela prevladati koristeći teorijske i praktične postavke Stipetića te je njegova knjiga sredinom 1980-tih prevedena na kineski jezik (mandarinski) u nakladi 29.000 primjeraka.

Kao neka vrsta Stipetićeve ostavštine iz poljoprivrede je po(d)uka “...da je razvoj poljoprivrede neophodan s novim spoznajama. Uz klimu i more u grupu hrvatskog bogatstva ulazi i poljoprivredno zemljište i vodno gospodarstvo. I dok se turizmu poklanjalo mnogo pažnje, poljoprivreda je ostala, nažalost, u zapečku interesa”.

Ovaj dio je potrebno zaključiti Stipetićevim upozorenjem da se novi razvoj Hrvatske (i sličnih zemalja) ne može ostvariti bez novog razvoja poljoprivrede.

Stipetić je autor oko 100 naslova iz ekonomike poljoprivrede, a od brojnih objavljenih knjiga ili zbornika radova u nastavku se daju samo neki:

Agrarna reforma i kolonizacija u FNRJ godine 1945.-1948. (1954.),

Problemi razvoja poljoprivrede i agrarna politika, (1965.)

Declining Economic Importance of Land and Land Rents, Oxford University Press, London (1966)

Svjetska prehrambena kriza i jugoslavenska agrarna politika (1976.)

Ekonomski faktori transfera poljoprivrednog stanovništva u nepoljoprivredne djelatnosti - iskustvo Jugoslavije od 1945. do 1978. godine (1980.),

220 godina Ekonomike poljoprivrede na Sveučilištu u Zagrebu (1990.),

Promjene u svjetskom tržištu poljoprivrednih proizvoda u minulih trideset godina (1961.-1992.) / Vladimir Stipetić, Radmila Jovančević.

Poljoprivreda i privredni razvoj (1998.)

Zaostajanje poljoprivredne proizvodnje - uzročnik tegoba hrvatskoga gospodarstva (2003.)

Kriza u poljoprivredi – prioritetnoj djelatnosti budućeg gospodarstva Hrvatske (2009.)

Agriculture in South East Europe - Challenge for Future. (Facing the Future of South East Europe, Zagreb 2010.)

Vladimir Stipetić, povjesničar ekonomske misli

Društvo, znanosti i generacije će biti zahvalne na golemom naporu koji je uložio Stipetić u istraživanju povijesti domaće ekonomske misli, što nitko prije njega nije učinio. Vladimir Stipetić je jedini sustavno istraživao povijest naše ekonomske misli te se i stoga može zaključiti da je prvo ime naše ekonomske misli ili pri samome vrhu. Da bi se razumio taj, kod nas nezabilježen pothvat, valja se prepustiti mislima samog Stipetića: “Prošlo je više od pola stoljeća kako sam, kao student Ekonomskog fakulteta, s čuđenjem spoznao da su ekonomske znanosti u nas bez svoje povijesti. Učeći povijest ekonomske misli po (tada malobrojnim) udžbenicima, otkrio sam da se u njima jedva i spominju naši znanstvenici i praktičari. Ako je i bilo što napisano o povijesti naše ekonomske misli, tada je to bilo usputno, bez dubljega analitičkog razmatranja ponuđenih rješenja. Osupnula me već tada činjenica što znanost za koju sam se opredijelio, nije istražila svoje domaće korijene. Povijest hrvatske gospodarske misli, u koju sam uložio godine rada, smatrao sam prije svega osobnim izazovom, a potom i iznimno korisnim poslom generacijama ekonomista koje dolaze i koje će ostvariti snažno gospodarstvo, kao temelj države blagostanja koju mlade generacije odavno očekuju.” Rezultat povijesnog pothvata je životno djelo *Povijest hrvatske ekonomske misli: 1298.-1847.* (2001.).

Da bi se bar malo razumio ovaj povijesni doseg u navedenom djelu, valja podsjetiti na riječi koje zvuče gordo kada se danas traže rješenja za novi eko-

nomski razvoj: «Ekonomski program hrvatskog preporoda nije poznavao duboke korijene hrvatske gospodarske misli. Drašković i njegovi suvremenici ne znaju za Kotruljevića, ni za Gučetića niti Križanića (o ostalima da ne govorimo). U humanistički odgojenim hrvatskim znanstvenicima s početka XIX. stoljeća gore samo rodoljubivi opisi prirodnih bogatstava, od ruda i šuma, preko mora i vinograda do pašnjaka punih stoke. Hrvatska tada, doduše nije takva, jer su je iscrpili ratovi (Antemurale Christianitatis, te zlehuda granica s Turskom) i tuđa vlast Venecije, Pešte i Beča. Zato je Hrvatska njihova doba zapostavljena Arkadija, kojom odzvanjaju bukoličke pjesme i georgike težaku, spremna za brzi polet u razvijeno zapadnoeuropsko društvo. (*Veza, Ekonomski program hrvatskog preporoda, početak XIX stoljeća*). Pripremajući tako veliki i još više značajni opus Stipetić objašnjava da su neki „...snažno utjecali na gospodarske tokove (vidi B. Kotruljevića, S. Gradića ili S. Radića); drugi put umirahu tragično neshvaćeni (J. Križanić i E. Kvaternik nisu jedini). Zato ovdje ističem dva imena. Prvi je Benedikt Kotruljević (1416.–1469.), koji je prvi u svijetu, dakle u 15. stoljeću, utemeljio suvremeno knjigovodstvo, kojim se cijeli svijet danas koristi (dvostavno knjigovodstvo), a golema je zasluga Stipetića što je svijet ipak danas prihvatio Kotruljevića, kao utemeljitelja suvremenog knjigovodstva. Knjiga *O umijeću trgovanja*, više je od knjigovodstva, te Kotruljević smatra kako trgovinu ne treba obučavati samo na tadašnjim sveučilištima, jer ona ima za cilj upravo prikazati praktične stvari koje mora znati poduzetnik iz sredine XV. stoljeća. Drugi je Stjepan Gradić (Dubrovnik, 1613.–Rim, 1683.), pravnik i teolog po obrazovanju, a po aktivnosti poeta, pisac matematičko-fizičkih rasprava, bavio se i poviješću i ekonomijom. Zasluga je Stipetića što je objasnio značaj Gradića, osobito poslije katastrofalnog potresa što je zadesio Dubrovnik (1667.), strategiju obnove dubrovačkoga gospodarstva koju je osmislio Gradić, te iznimnu vještinu kojom je on tijekom 16 godina djelovao u svrhu obnavljanja ekonomskih potencijala Republike, koji su bili iznimno značajno područje održavanja Dubrovačke Republike, jednako važno kao i diplomatski naponi. Dok se danas u svijetu odašilje engleski *crisis manager*, Stipetić s pravom ukazuje da je Gradić prvi u svijetu bio *crisis manager*, a “učenje na ekonomskoj politici i praksi drugih zemalja, učinilo je Gradića najvećim hrvatskim ekonomskim i financijskim političarem sve do kraja XVIII. stoljeća“.

Rezultat daljnjeg istraživanje povijesti je novo veliko, kapitalno djelo Stipetića pod nazivom *Dva stoljeća razvoja hrvatskog gospodarstva (1820. – 2005.)* u izdanju HAZU (2012.). To je ekonomska povijest Hrvatske u proteklih 200 godina i s brojnim domaćim i svjetskim suvremenicima, kao i izračun gospodarstva (mjereno BDP-om) te kretanje stanovništva. Nadovezujući se na značaj ekonomske povijesti što Stipetić osobito ističe, mnogi bi suvremenici trebali proučiti njegovu poruku; “Makroekonomska povijesna analiza omogućuje nam sagledavanje i fokusiranje pažnje na osnovne društvene i ekonomske probleme, s kojima se sučelja-

va cijeli europski kontinent. To isto vrijedi i za Hrvatsku koja se nalazi u tom istom ambijentu, koja također zaostaje za gospodarskim razvojem ne samo svijeta nego i Europe. To je, čini mi se, dalekosežniji izvod iz ove analize dugoročnih tendencija svjetskog gospodarstva i mjesta Hrvatske u njima.”

Nemoguće je u nekoliko rečenica opisati doprinos Stipetića ekonomskoj povijesti, jer su samo ove dvije knjige napisane na preko 1200 stranica, a ovdje su samo ovlaš spomenuta dva imena, koja se i danas nedovoljno znaju. No, zaključimo, činjenice o povijesti ekonomske misli Hrvatske, zahvaljujući istraživanju i radu Stipetića danas su dostupne, što prije nisu bile, a to je kulturna baština, kojoj je i sam Stipetić dao doprinos.

Ovdje se iznose samo neki naslovi iz povijesti ekonomske misli:

Početak hrvatske gospodarske znanstvene misli

Ekonomska znanost u Hrvatskoj između 1800. i 1914. godine

Gospodarski rast Hrvatske i središnje Europe između 1850. i 1913. godine

Gospodarski razvitak Hrvatske tijekom 20. stoljeća

Povijest hrvatske ekonomske misli: 1298.-1847. (2001.)

Razvoj ekonomske misli u starom Dubrovniku (1975.)

Dva stoljeća razvoja hrvatskog gospodarstva (1820. – 2005).

Posebna ljubav, nadahnuće za istraživanja i poticaj novome rada bila je Dubrovačka republika. Od 1978. bio je voditelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Zbirke Baltazara Bogišića u Cavtatu. Kao glavni i odgovorni urednik *Anala Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* od 1978. do 2006. uredio je 26 knjiga. Ponosno je pisao da je pomorstvo bilo najznačajnija gospodarska djelatnost, te da je trgovačka flota Republike u 16. stoljeću bila veća od Engleske. Danas, kada se nosioci ekonomske politike ne snalaze u iznalaženju pravih rješenja, opet se ukazuje na važnost povijesti pa tako Stipetić piše: „Sve se češće u odlukama Senata namijenjenih gospodarstvu, javlja sintagma da se odluke donose kako bi se “omogućila javna i privatna korist”. Aktivnost države u poslovima kojima se “omogućuje državna i poduzetnička dobit”, karakteristika je poznog merkantilizma, koji je spoznao da je poduzetnik glavni čimbenik razvoja gospodarstva, a da država samo posredno, stvaranjem bogatstva u Republici dobiva svoj udio. Bogatstvo građana je opći interes, i radi njega donose se sve mjere.“

Stipetić je pisao o ekonomskim opusima (ili nekrologe) svojih suvremenika, a ovdje ističem sljedeće: Mijo Mirković (1898. – 1963., o kojemu je pisao i govorio s biranim riječima ili citirao njegove radove i kao pjesnika Mate Balote, Grga No-

vak (1888.-1978.), Gunnar Myrdal (1898. – 1987.), Ivo Vinski (1915. – 1985.), John Kenneth Galbraith (1908. – 2006.), Joseph T. Bombelles (1930.-2011.), Juraj Andrassy (1896.-1977.), Maks Šnuderl (1895 – 1979), Marko Kostrenčić (1884-1976), Ivo Perišin (1925 – 2008), Stjepan Bratko (1945 .– 2001.). Međutim, posebno treba ovdje izdvojiti pisanje Stipetića o Branku Horvatu (1928. – 2003.), ne samo zato jer mu je početkom 1980-tih zamalo izmaknula Nobelova nagrada za ekonomiku, već stoga što su preko 50 godina zajednički radili, poticali brojna ekonomska rješenja, a za Horvata je Stipetić iznio ocjenu da je naš najveći ekonomist druge polovine 20. stoljeća.

Stipetić u tekstu (*Branko Horvat and economic science, Contribution to research his life and works*, 2003.) propituje i ističe elemente za prosudbu života i djela jednog od najvećih hrvatskih ekonomista. Tekst je napisan u četiri dijela, u prvom se opisuje životni put, u drugom se opširnije analizira znanstveni opus i doprinos ekonomskoj znanosti, s osobitim osvrtom na njegove rezultate u istraživanjima fenomena suvremene ekonomske teorije, ekonomske politike te razvitka ekonomske i političke demokracije i društvene pravde, te na kraju analizira i pedagošku djelatnost Branka Horvata, kao dugogodišnjeg sveučilišnjeg profesora.

Vladimir Stipetić, statistika, izračuni gospodarstva i stanovništva

Stipetić je veliku pažnju posvećivao razvijanju suvremenih statističkih metoda i po toj osnovi donošenja zaključaka. Na primjer, ukazuje da uspoređujući gospodarski napredak Zapadne Europe sa Sjevernom Amerikom (područje koje je 2004. godine ostvarivalo 22,8% svjetskog proizvoda) konstatiramo da Zapadna Europa blago zaostaje za gospodarskim napretkom ostvarenim u Sjevernoj Americi. Zapadna Europa gubi svoje negdašnje značenje u svjetskom gospodarstvu – sudjelovala je s 34,2% u svjetskom proizvodu godine 1900., sa 26,2% u 1950. godini, sa 23,7% u 1980. i sa svega 20,1% u 2004. godini. Negdašnje značenje u svjetskom gospodarstvu Europa gubi u cjelini, ako joj dodamo i Istočnu Europu. Udio Istočne Europe u svjetskom proizvodu iznosio je, naime, 5,2% godine 1900. i 3,5% u godini 1950.; spustio se na 3,4% u 1980. i pao na svega 2% u godini 2004. Nadalje, koristeći analize i podatke ili izravno surađujući sa svjetski najpoznatijim statističarem (Razvojni centar OECD-a u Parizu, pod rukovodstvom Angusa Maddisona), zaključuje da se „...u razdoblju od 1820. do 1950. stanovništvo svijeta povećalo za 1,5 milijardu (sa 1,042 milijuna na 2,524 milijuna), a prosječni BDP po stanovniku za 1.444 dolara ili prosječno 8 promila godišnje. Međutim, u posljednjih 50 godina, BDP svijeta uvećao se za blizu 32.000 milijardi (sa 5.329 na 37.194 milijardi) – 7 puta više nego u prethodnih 130 godina. Nikad u svojoj

povijesti čovječanstvo nije ostvarilo takve gospodarske rezultate kao u drugoj polovici 20. stoljeća“.

Vladimir Stipetić, o ekonomskoj politici

Ovdje je dovoljno samo podsjetiti što je Stipetić ne tako davno i na jednostavni način upozoravao "...dalje će se povećavati broj umirovljenika. Teret održavanja potpora za nezaposlene i umirovljeničkih naknada bit će sve teže podmirivati, ako ekonomska politika ne uspije povećati broj zaposlenih (transferi *nezaposlenih* i *ostalih* među zaposlene). Bez toga bit će nemoguće održavati i sadašnje (niske) mirovine, sve ako se i bude sve više zahvatalo proračunske prihode za mirovine. To se i radilo od 1998. godine na ovamo, pa se raspon između prihoda od doprinosa za mirovinsko osiguranje i stvarnih izdataka sve više širio". Postoje brojne druge ocjene, pa i konkretni prijedlozi, no može se zaključiti da se ekonomska politika sve više udaljavala od znanosti i pravih rješenja, a kao posljedica toga je danas BDP Hrvatske realno niži nego prije 30 godina.

Vladimir Stipetić, pedagoški rad

Stipetić je dao golemi i nemjerljivi doprinos stvaranju plejade vrsnih znanstvenika i stručnjaka, bilo u ulozi sveučilišnog profesora, recenzenta, mentora, predavača, profesora emeritusa, Akademika, organizatora savjetovanja i svih drugih aktivnosti. Jednostavno, od završetka studija (1951.) te narednih punih 66 godina uvijek je svima bio – svjetionik znanosti i mudrosti. I na jednom od posljednjih zajedničkih djelovanja (17. svibnja 2017. u HAZU) nesebično je davao pohvale i savjete.

Stipetić je, kao što je navedeno, bio rektor Sveučilišta u Zagrebu, a valja dodati da je dao znatan doprinos utemeljenju Bolonjskog procesa, izgradnji Nacionalne i sveučilišne biblioteke, novom uređenju Ekonomskog fakulteta, aktivnostima u vezi Univerzijade (1987.) itd.

Bio je član IV sabora (ministar u Hrvatskoj vladi, 1971.-1974.) u vrlo zahtjevno i izazovno vrijeme, kada su se tražila empirijska rješenja na osnovi ekonomske znanosti, gdje je uloga Stipetića bila posebno značajna.

Ovdje ne iznosim sve knjige i druge radove, kojih ima preko 250 naslova.

Danas, kada je svijet možda pred najvećim izazovima ikada dosada, kao i izazovima i problemima s kojima se suočava Hrvatska, možda ćemo naći neke odgovore ili smjernice, koje je veliki i čuveni Vladimir Stipetić ostavio nama i svijetu. To je veličina čovjeka onakva kakvog je Stipetić zamišljao (u uokvirenoj poruci).